

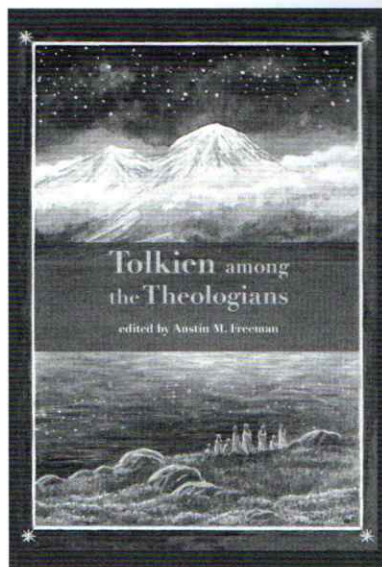
Tolkien among the Theologians

David Llewellyn Dodds

Eerst twijfelde ik. Een enigszins 'zwaar klinkende' titel – doch een bundel met 'hoofdstukken' van verscheidene schrijvers van wier werk ik eerder genoten heb. Ik heb het met plezier van kaft tot kaft gelezen (en zelfs, als 'langzaamlezer', snel). Het is leerzaam, en rijk aan stof voor verder nadenken en nieuwe, afgeleide inzichten.

Maar, hoezo 'onder' of 'bij' welke 'godgeleerden'? Austin M. Freeman begint (xi) met een vergelijking met Saulus en de profeten (1 Samuel 10:11-12, 19:24) en contrasteert C.S. Lewis als leken-schrijver van werken van godgeleerdheid. Hij merkt verder op, dat de bewerkte lezingen aandacht voor verschillende betekenissen van "among" tonen – bijvoorbeeld, die van Holly Ordway over vier theologen – een in Birmingham en drie in Oxford – van wie Tolkien er ten minste drie persoonlijk kende, of voor werken van schrijvers die hij als letterkundige en filoloog kende, onder wie Boethius. De lezingen stammen van een symposium in de herfst van 2022, waarover Freemans medecoördinator, Zachery D. Schmoll, toentertijd een levendig blogpost heeft geschreven.¹ De elf die hier gedrukt zijn, zijn chronologisch geordend bij de desbetreffende theologen en meer dan de helft van de lezingen maakt gebruik van werken die na 2022 verschenen. De Walking Tree Publishers website geeft abstracten van elke lezing (al wordt mijn 'security suite' door zijn 'http' in plaats van 'https' gealarmeerd).

De theologen zijn de heiligen Augustinus, Boethius, Franciscus, Thomas van Aquino, John Henry Newman, en Johannes Paulus II, en verder Johannes Calvijn, G.K. Chesterton, Hans Urs von Balthasar, Robert Eaton, Joseph Rickaby, C.C. Martindale, en Martin

D'Arcy. De vier laatstgenoemden zijn onderwerpen van Ordway's lezing, die een soort verrijkend aanhangsel van *Tolkien's Faith: A Spiritual Biography* (2023) vormt. Daar krijgt bijvoorbeeld Eaton ongeveer een bladzij, inclusief aandacht voor twee van zijn boeken, hier vier bladzijden en nog zes werken – maar Ordway is voorzichtig: al weten wij niet of Tolkien ze las, "Eaton's writing is valuable as offering insight into the theology being preached, taught, and expressed in pastoral care at the Birmingham Oratory" (180). Zo'n combinatie van grondigheid en voorzichtigheid is vrij karakteristiek voor alle lezingen.

Dus Freeman, die met een knipoog zijn lezing beschrijft als "sure to please everyone" (xii), spreekt grotendeels overtuigend van vijf 'convergenties tussen Tolkien en Calvijn', "despite Tolkien's nowhere relying on or being influenced by Calvin whatsoever" (91). Het doet me denken aan C.S. Lewis' behandeling van Augustinus en Milton samen in *A Preface to Paradise Lost* – al verwijst Freeman alleen naar Lewis' voorwoord uit 1944 voor een vertaling van Athanasius' *The Incarnation of the Word of God* door Penelope Lawson CMSV (en, vreemd genoeg, alleen naar John Behrs hergebruik van dit vaak herdrukte voorwoord voor zijn eigen vertaling uit 2014!).

Schmoll laat weten (dankzij Cilli's Tolkien's Library) dat Tolkien al in 1908-09 bezig was met Chesterton, o.a. zijn *Orthodoxy*, een boek waarnaar Tolkien nog verwees in een brief uit 1969 (Brieven, nr. 312). Maar hij zegt ook (130) "that does not mean that Chesterton necessarily influenced specific moments in Tolkien's *Legendarium*". Schmolls accent is niet op Chestertons aandacht in *Orthodoxy* voor 'Elfland', maar op de 'Ro-

1) <https://www.zacharydschmoll.com/blog/great-weekend-at-tolkien-among-the-theologians>.

mance of Orthodoxy' met voorbeelden uit de ervaringen van Bilbo in *De Hobbit* en Frodo en Sam in *In de Ban van de Ring* en wat hij noemt (122) "complementary theologies of place".

Keith A. Mathison merkt in zijn aandacht voor Tom Bombadil – dat fascinerende karakter zowel buiten als binnen *In de Ban van de Ring* – op (47) dat Tolkien, volgens Cilli, eigenaar was een exemplaar van Chestertons *St. Francis of Assisi* (1923). Maar, schrijft hij verder, "dat bewijst niet dat Tolkien het had gelezen". Hoe dan ook, zijn stelling is (40) "Tolkien uses the enigmatic character [...] to absorb Roman Catholic religious elements – and specifically Franciscan spirituality – into the story" van *In de Ban van de Ring*, al zegt hij ook (50) "I am not suggesting that Tom [...] is Francis [...], or even a Franciscan". Een ieder die meer wil proeven kan zijn verwijzingen (43, 51) naar eerdere posts op zijn website volgen.²

Handig voor ons die nog niet Lisa Coutras' *Tolkien's Theology of Beauty* (2016) hebben gelezen is de lezing die Freeman (xiii) een "shortened form of her significant work on theological aesthetics in Tolkien and Hans Urs von Balthasar" noemt. (Balthasar was dertien jaar jonger dan Tolkien, en heeft *Herrlichkeit: Eine theologische Ästhetik* in zeven delen uitgegeven in de jaren zestig!) Coutras, verwijzend (138) naar Tolkiens opmerking dat al zijn "opvattingen van schoonheid" op Onze Lieve Vrouw "zijn gevestigd" (Brief nr. 142) en dat "Balthasar considers her beauty archetypal", besteedt aandacht aan Galadriel en Eowyn en haar "particular beauties" – maar heeft ook, bijvoorbeeld, oog voor het misbruik van schoonheid door de stem van Saruman (137).

Claudio A. Testi keert terug naar zijn "two main 'intellectual loves'" (57), Tolkien en Thomas van Aquino (met verwijzing naar zes eerdere publicaties). Hij stelt (62): "it is one thing to say that Tolkien knew Thomas and [...] may have been influenced by him [...], but it is quite another to say that the philosophy of the *Legendarium* is Thomistic." Integendeel, Freeman (xii) noemt Testi's aandacht voor 'Ainulindalë', *Mythopoeia* en *Leaf by Niggle* samen een betoog voor "a new perspective in theology" door Tolkien.

De lezingen van Craig A. Boyd en Matthew J.J. Hoskin vormen een soort tweeluik. In 'Saruman's Folly and Gandalf's Wisdom: Augustinian Rhetoric in *The Lord*

of the Rings' heeft Boyd aandacht voor een traditie van (3) Plato, Aristoteles, Cicero, en Augustinus (10). Hij verwijst (3) naar Cilli: "we know that Tolkien possessed Augustine's works in his own personal library", maar voegt daaraan toe "I make no claim that there is a direct causal link between Augustine's rhetoric and Tolkien's approach". In 'Power and Weakness in Middle-earth: Boethius and Tolkien's *The Lord of the Rings*' stelt Hoskin (18) "Because Boethius is a chief transmitter of Platonism to the medieval West, a hinge figure between Late Antiquity and the Early Middle Ages, he is a fitting figure for a consideration of the impact of ancient Christian theology on the works" van Tolkien. Sterker nog, (18-19) "to whatever degree we may find Tolkien interacting with ancient theology in this volume, or with continental theologians of the Middle Ages, or even with moderns, his production of an imaginative synthesis drawing from disparate sources yet bodying forth a seamless whole is itself truly Anglo-Saxon – and Boethian." (Ik neem aan dat Tolkien on Chaucer, 1913-1959 (2024) te laat verscheen voor Hoskin om de bewijzen van Tolkiens aandacht voor Boethius daarin te melden.)

Boyd geeft gedetailleerde aandacht aan twee van Gandalf en Sarumans gesprekken met elkaar te Orthanc – en aan Gimli en Théoden's bijdragen aan het tweede, en laat fijntjes zien hoe (14) "Tolkien contrasts Gandalf's pursuit of the true and the good of those in his care [...] with Saruman's obsession with power at any cost".

Hoskin heeft complementaire aandacht voor Gandalf, Gríma, Théoden – en Saruman op de achtergrond – tijdens Gandalf's tweede bezoek aan Meduseld (inclusief aandacht voor de rijkdom van Tolkiens behandeling, in tegenstelling tot die van Peter Jackson), en daarmee voor de verhoudingen tussen Théoden en Aragorn. Wanneer Théoden (23-24) "has been released from his spell of depression, he finds no rival in Aragorn". Daarna ontwikkelt Hoskin het contrast tussen Théoden en Denethor (ook in hun verhoudingen met Éomer en Faramir respectievelijk) en, impliciet, tussen Saurons gebruik van *palantiri* en Sarumans van Gríma – zowel als de machteloosheid van Gandalf tegen het specifieke karakter van Denethors wanhoop. Op zijn laatste bladzijde (34) verdiept hij zijn aandacht voor *palantiri*: "neither Saruman nor Denethor has the power to use them rightly – nor even Sauron, but only Aragorn, a Man who knows who he is, and therefore what he must

2) <https://www.keithmathison.org/post/the-bombadil-enigma>.
<https://www.keithmathison.org/post/the-bombadil-enigma-part-two-the-mroczkowski-letter>

do." Ondertussen heeft hij iets te zeggen over vriendschap in de gedachten van Augustinus en Boethius en vriendschap tussen (28) zowel "Frodo and his conspirators" en "those who would naturally mistrust each other, Legolas and Gimli". En heeft hij veel te zeggen in discussie met Tom Shippey over hoe men (31) "evil in Boethius and Tolkien" best verstaat.

Łukasz Neubauer geeft ook gedetailleerd aandacht aan Denethors wanhoop – en zijn daaruit voortvloeiende besluit – samen met Gandalfs analyse en poging Denethor te overtuigen (158-59) niet "heathen kings" die "under the domination of the Dark Power" waren na te doen, "murdering their kin to ease their own death". Terwijl Neubauer het (147) "not improbable" acht "that Tolkien might have heard of Wojtyła from his Polish friend Przemysław Mroczkowski [...], whose family knew the future pope well", vindt hij het onwaarschijnlijk (163) dat "the teachings of Karol Wojtyła – ethical, social, or other – could have reached, and thus have any kind of influence upon Tolkien". Maar (148) "there are certain passages, not only in *The Hobbit* and *The Lord of the Rings*, which could be used as good illustrations of what [...] John Paul II would call the 'Civilisation (or 'Culture') of Life' and the 'Civilisation (or 'Culture') of Death' – zoals (157) "Denethor's Pyre".

Giuseppe Pezzini wijst (95-96) op het zeer mysterieuze aspect van "Tolkien's work and personality": zowel de "obvious biographical connection" tussen Newman and Tolkien als het feit dat "there are almost no traces in Tolkien's published texts [...] which explicitly refer to Newman". Hij neemt voor zijn onderzoek twee onderwerpen (97) "*change and secrecy*". Zijn meesterlijke navorsing is te rijk om er op deze plaats een juist beeld van te geven. Hij vindt Newmans (98) "Christian response to modernity [...] neither reactive to nor complacent with it, neither 'conservative' nor 'progressive'" en dat van Tolkien eveneens (102) "not 'progressive', but certainly not 'traditionalist' either". Hij geeft (101) "Tolkien's view of change with three images" na: de groei van een zaad (vergelijkend Brieven nrs. 183 en 306); de "sapling of the line of Nimloth" met een vergelijking van *Leaf by Niggle* (104-06); en "the King's Tree" in *Smith of Wootton Major* met een vergelijking met de 'Ainulindalë' (106-07). Hij somt op – en begint aan zijn tweede onderwerp (109): "In Tolkien's (and Newman's) view the acceptance of change is thus implicitly founded on a vision of history as the place where God can 'intrude', planting and fostering seeds of hope in

the midst of the darkness of evil, in a way which is always secret and unexpected." Hij citeert Brief nr. 131 met eigen cursivering over "het motief (*dat in Hobbits overheersend zal worden*) dat de grote gang van de wereldsgeschiedenis, 'het raderwerk van de wereld', vaak niet door de Vorsten en Regeerders, zelfs goden, word rondgedraaid, maar door de *ogenschoonlijk onbekenden en zwakken* – *dankzij het geheime leven in de schepping*". En hij merkt op dat "This section elaborates material already published" in een artikel (van 38 bladzijden) uit 2019 en "expanded" in een hoofdstuk (van 56 bladzijden) in *Tolkien and the Mystery of Literary Creation*. Hier verwijst hij kort naar 'Ainulindalë' en Brief nr. 181 over "indringers" en "het recht voor de vinger Gods [...] te laten indringen", en contrasteert Gandalf en Denethor omtrent (111) "the 'secret mission' to destroy the Ring". Maar "What has all this to do with Newman?" Het antwoord "lies in the Marian subtext of this dominant Tolkienian motive of the 'enhancement of the weak'" en (112) "Newman's devotion for Mary". Menselijke wijsheid (114) schijft hij met een citaat uit Brief nr. 79 "normally pays attention to Stalin, Hitler, Augustus or Sauron" maar vergeet "de zaden [...die] kiemen rustig in het donker in een of ander vergeten hoekje", "from Nazareth to Birmingham and the Shire".

Timothy Padgett vergelijkt de vriendschap van Legolas en Gimli met (199) de "cross-denominational friendships" van Tolkien en Wiseman, Gilson, Smith in Birmingham en daarna – en later C.S. Lewis, en vergelijkt alles dat de "vast majority of Christian groups" delen, "disagreements within the faith" ten spijt (205-06).

In het algemeen werkt een zekere bibliografische vrijheid voor de schrijvers wel redelijk – maar, helaas, niet altijd. Bijvoorbeeld, Padgett citeert *In de Ban van de Ring* op vijf bladzijden en Mathison op zeven, terwijl noch de een noch de andere in zijn 'Bibliography' zegt welke editie hij gebruikt. En *Tolkien among the Theologians* geeft nergens blijk van een manier van citeren uit Tolkiens werken behalve door de nummers van de bladzijden te geven – af en toe met onopgemerkte vergissingen (bijvoorbeeld Pezzinis (109) omtrent Brief nr. 79) – en mijns inziens bijna altijd ergernis – tot gevolg. En, vreemd genoeg, is er ook nergens een lijst van afkortingen van titels van Tolkiens werken: het is altijd maar raden (soms in mijn ervaring niet zo gemakkelijk) – hopelijk te corrigeren in een herdruk. Er is geen index, alhoewel vijf lege bladzijden ([216-20]) veel ruimte geven voor een zelfgemaakte.

Tolkien among the Theologians • Essays edited by Austin A. Freeman • Cormarë Series 53 • Taal: Engels • 230 pagina's • paperback • € 24,00 (Bol.com) • Zurich & Jena: Walking Tree Publishers, 2025 • ISBN: 9783905703535

